

ПОПЕЛЬНЮХ Р. А. ОТНОСИТЕЛЬНО СОДЕРЖАНИЯ ПОНЯТИЯ «АДМИНИСТРАТИВНОЕ ДЕЛО» В АДМИНИСТРАТИВНОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ
Исследовано содержание понятия «административное дело» в административном судопроизводстве. Проанализировано законодательство Украины, научные работы (украинские и русские) относительно освещения сути указанной правовой категории. Установлено, что понятие «административное дело» – это одновременно и публично-правовой спор и материалы такого спора.

POPELNIUH R. THE CONCEPT OF THE NOTION «ADMINISTRATIVE CASE» IN ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROCEEDINGS
The concept of the notion «administrative case» in administrative and legal proceedings is considered. The legislation of Ukraine, scientific works (Ukrainian and Russian) concerning the determination of an essence of the specified legal category are analyzed. It is determined that the concept «administrative case» is simultaneously both public and legal dispute and the materials of such dispute.

УДК 342.924(477)

М. І. СМОКОВИЧ,

*кандидат юридичних наук,
суддя Вищого адміністративного суду України,
секретар Пленуму Вищого адміністративного суду України*

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ДОГОВІР: ПРИМУС ЧИ ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ

Надано визначення поняття адміністративного договору. За результатами дослідження запропоновано можливі шляхи вирішення проблем розмежування юрисдикцій, у яких мають розглядатися відповідні спори.

(Закінчення статті. Початок у № 1 (43) 2012)

На наш погляд, наука, визначаючи належність усіх спорів щодо адміністративних договорів до адміністративної юрисдикції, іде неправильним шляхом у визначенні поняття адміністративного договору. Таке визначення міститься лише в нормах Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС) України, тому при встановленні належності такого спору до адміністративної юрисдикції необхідно спиратися лише на нього, інакше відбувається розширення юрисдикції адміністративних судів.

Тому вважаємо, що спочатку на науковому рівні потрібно з'ясувати ознаки адміністративного (публічного) договору, а потім надати визначення поняття такого договору, але в розумінні КАС України, тобто в межах, визначених на законодавчому рівні. Зрозуміло, що таке тлумачення адміністративного договору значно вужче, ніж його загальне розуміння та визначення.

Найбільше проблем виникало й виникає в ідентифікації договорів, що укладаються в процесі приватизації; договорів оренди державного чи комунального майна, однією зі сторін у яких є суб'єкт владних повноважень; договорів щодо закупівлі товарів, робіт і послуг за

державні кошти. Усі названі договори пов'язані з розпорядженням суб'єктом владних повноважень державним чи комунальним майном, у тому числі коштами. Одна з перших справ, яку Верховний Суд України розглянув за правилами адміністративного судочинства, стосувалася дійсності договору купівлі-продажу, укладеного в процесі приватизації. При цьому Р. О. Куйбіда зазначає, що Верховний Суд України не назвав такий договір адміністративним, але, розглядаючи цю справу в адміністративному судочинстві, очевидно, виходив саме з цього.

Слід зазначити, що у зв'язку з прийняттям Закону України від 15 грудня 2006 р. № 483-V «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів» внесено зміни до Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК) України, якими законодавець відніс договори, що укладаються із суб'єктами господарювання в процесі приватизації, до господарських договорів (ч. 1 ст. 12 ГПК України) [1].

Отже, керуючись логікою законодавця, можна припустити, що не є адміністративними й

інші договори з фізичними чи юридичними особами щодо розпорядження державним чи комунальним майном, навіть у разі якщо вони укладаються на підставі рішення суб'єкта владних повноважень.

Однак цілком погодитися з такими висновками не можна. У зв'язку із внесенням змін до ст. 12 ГПК України вищезгаданим Законом господарським судам підвідомчі справи у справах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні господарських договорів, у тому числі щодо приватизації майна, та з інших підстав, крім:

- спорів про приватизацію державного житлового фонду;
- спорів, що виникають при погодженні стандартів та технічних умов;
- спорів про встановлення цін на продукцію (товари), а також тарифів на послуги (виконання робіт), якщо такі ціни і тарифи відповідно до законодавства не можуть бути встановлені за угодою сторін;
- спорів, що виникають із публічно-правових відносин та віднесені до компетенції Конституційного Суду України та адміністративних судів.

Згідно зі ст. 30 Закону України «Про приватизацію державного майна» спори щодо приватизації державного майна, крім спорів, які виникають із публічно-правових відносин та віднесені до компетенції адміністративних судів, вирішуються господарським судом у порядку, встановленому ГПК України.

Отже, на наш погляд, указаними нормами до компетенції господарських судів віднесено не всі спори, що виникають при укладенні, зміні, розірванні й виконанні договорів щодо приватизації майна, а лише ті, що не виникають у справах згідно з викладеним переліком, до якого належать спори, що виникають із публічно-правових відносин і стосуються компетенції КСУ та адміністративних судів. Тобто цими нововведеннями законодавець знову ж не запропонував чіткого розмежування таких спорів щодо їх належності до господарської та адміністративної юрисдикції, оскільки слід визначати характер спору (публічний чи приватний) та враховувати, що обов'язковою умовою належності такого спору до адміністративної юрисдикції є законодавче віднесення його до такої юрисдикції. Це свідчить про те, що договори з однаковим змістом і характером можуть розглядатися за правилами різних видів судочинства. Таке законодавче регулювання руйнує фундаментальні підходи щодо відмежування адміністративної від інших видів юрисдикцій,

оскільки в основу спору покладено не лише врегулювання його адміністративним законодавством та публічний інтерес спору, який виник з укладанням, виконанням, припиненням, скасуванням чи визнанням нечинним адміністративного договору, а його законодавче віднесення до певної юрисдикції. Крім того, таким чином порушується додержання конституційного принципу спеціалізації при прийнятті законів щодо організації і діяльності судів України.

Неоднозначною у визначенні поняття адміністративного договору є судова практика. Так, Судова палата в адміністративних справах Верховного Суду України постановою від 10 жовтня 2006 р. у справі за позовом Державної податкової інспекції у Шевченківському районі м. Київ до Міністерства аграрної політики України, Державного департаменту продовольства Міністерства аграрної політики України про стягнення бюджетної позички за договором про надання Міністерством фінансів України бюджетної позички Державному комітету України по харчовій промисловості для оплати м'яси, що використовується для виробництва хлібопекарських дріжджів, вказала, що даний договір між двома суб'єктами владних повноважень – Міністерством фінансів України та Державним комітетом України по харчовій промисловості – укладено на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 27 лютого 1995 р. № 148 «Про фінансування витрат Державного комітету України по харчовій промисловості, пов'язаних з виробництвом хлібопекарських дріжджів» [2]. Визначена постанова прийнята для вирішення суспільних (загальнодержавних) потреб та забезпечення населення хлібобулочними виробами. Тому спір, який виник із приводу виконання цього договору, належить до компетенції адміністративних судів.

Такою позицією, на нашу думку, суд повністю позбавив адміністративний договір такої ознаки, як волевиявлення сторін, оскільки це волевиявлення, як зазначає І. Л. Самсін, уже нормативно визначене [3]. В такому разі, на наш погляд, немає необхідності укладати договір, оскільки він втрачає свою сутність, за якою сторони повинні домовлятися на добровільних, договірних засадах. Разом із цим суд таким рішенням до адміністративних договорів відніс договір на виконання рішення суб'єкта владних повноважень, прийнятого для вирішення суспільних потреб. На наш погляд, це помилка не лише суду, а й сторін так званого адміністративного договору, оскільки є актом примусу, який має оформлятися відповідним рішенням (розпорядженням), а не договором.

Таке вирішення вказаних питань лише за формою є договором, а за своїм змістом та сутністю є владним управлінським рішенням, оскільки в ньому відсутнє взаємне волевиявлення двох і більше сторін. Головною ознакою будь-якого договору має бути згода сторін, тобто збіг їхньої волі, яка спрямована на досягнення відповідного, спільно бажаного сторонами результату. Воля повинна бути не тільки спільною, але й погодженою. Тільки така воля утворює договір [4].

Досліджуючи адміністративні відносини, що можуть підпадати під договірне регулювання, Ж. В. Завальна зазначає, що у відносинах щодо застосування заходів адміністративного примусу відсутні критерії можливості їх договірного регулювання. У них неможливе добровільне волевиявлення на узгодження волі, оскільки заходи адміністративного примусу застосовуються на стадії, коли відсутнє добровільне виконання покладених обов'язків, і для їх здійснення необхідна сила влади (державної, корпоративної), тобто воля на побудову відносин у добровільному порядку відсутня із самого початку відносин [5].

Судова палата в адміністративних справах Верховного Суду України в одному зі своїх рішень указує, що договір, укладений суб'єктом владних повноважень на реалізацію своєї компетенції у сфері управління, проте на підставі вільного волевиявлення, на засадах рівності сторін, відповідно до норм цивільного законодавства є цивільним, а не адміністративним, оскільки за змістом такого договору відсутні відносини влади і підпорядкування. Цим висновком суд відкидає як обов'язкову ознаку адміністративного договору укладення договору суб'єктом владних повноважень на реалізацію своєї компетенції у сфері управління, надавши перевагу іншим ознакам, властивим, як вважає суд, лише цивільним договорам, зокрема вільне волевиявлення сторін, засади рівності сторін, відповідність укладення договору нормам цивільного законодавства. Повторимося, але з таким висновком не можна погодитись, оскільки поняття адміністративного договору повинно визначатися за основними ознаками, серед яких те, що такий договір укладено суб'єктом владних повноважень на реалізацію своїх функцій і повноважень у сфері управління.

Крім того, стає факультативною одна з обов'язкових ознак адміністративного договору – його укладення суб'єктом владних повноважень на реалізацію своєї компетенції у сфері управління. Такий висновок, на нашу думку, заводить визначення поняття адміністративного договору в глухий кут, оскільки в такому

разі єдине поняття адміністративного договору надавати неможливо.

Як приклад судової практики наведемо постанову Верховного Суду України від 13 жовтня 2009 р. у справі за позовом Державного територіально-галузевого об'єднання «Південно-Західна залізниця» до Міністерства освіти та науки України, за участю третіх осіб: Міністерства транспорту та зв'язку України, Державного казначейства України, про стягнення заборгованості за пільгові перевезення студентів та учнів у листопаді та грудні 2003 р. за договором від 15 травня 2003 р. про розрахунки за надані послуги з перевезення залізницею студентів денної форми навчання вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації та учнів професійно-технічних закладів.

Указаний договір Верховний Суд України вважає адміністративним з огляду на таке. Адміністративним договором у розумінні п. 14 ст. 3 КАС України є дво- або багатостороння угода, зміст якої становлять права та обов'язки сторін, що випливають із владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією зі сторін угоди. Виходячи зі змісту ч. 2 ст. 4 КАС України, спори, що підпадають під юрисдикцію адміністративних судів, мають публічно-правовий характер. Таким чином, публічно-правовий спір, який виник з приводу укладання та виконання договору, зміст якого становлять права та обов'язки сторін щодо реалізації владних управлінських функцій суб'єкта владних повноважень, який є однією зі сторін, підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства.

Однією з ознак, зазначає Верховний Суд України, що дозволяють відрізнити адміністративний договір від цивільно-правового, є мета його укладення. Оскільки сфера функціонування адміністративного договору – це відповідна система державного управління на будь-якому ієрархічному рівні, то метою адміністративних договорів є реалізація функцій держави, а більш конкретно – реалізація повноважень того чи іншого органу. Водночас мета цивільно-правових договорів – це задоволення потреб суб'єктів цивільно-правових відносин, отримання прибутку та відповідних (майнових чи немайнових) матеріальних благ – об'єктів цивільного обороту.

Мета укладення договору про розрахунки за надані послуги з перевезення від 15 травня 2003 р. не має ознак, що притаманні меті цивільно-правових відносин. Натомість указаний договір було укладено Міністерством освіти і науки України для виконання покладених на

нього повноважень у сфері захисту та підтримки молоді, що навчається. Вступаючи у договірні правовідносини, що є предметом розгляду вказаної адміністративної справи, відповідач не мав за мету набуття майнового блага, а сторони не були вільні у визначенні умов договору. За цим договором на відповідача покладено обов'язок відшкодувати збитки позивачу за перевезення на пільгових тарифах відповідних категорій громадян. Зазначене зобов'язання відповідача за своєю правовою природою є бюджетним зобов'язанням, котре ст. 2 Бюджетного кодексу України визначається як будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з яким необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або в майбутньому. Відповідно до вказаної статті Бюджетного кодексу України бюджетне асигнування – це повноваження, надане розпоряднику бюджетних коштів відповідно до бюджетного призначення на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів з конкретною метою в процесі виконання бюджету.

Таким чином, повноваження розпорядника бюджетних коштів реалізується через владні управлінські функції даного суб'єкта владних повноважень, який діє в межах бюджетної програми та бюджетного асигнування.

Отже, відповідач шляхом укладання договору про розрахунки за надані послуги з перевезення від 15 травня 2003 р. реалізував у формі адміністративного договору повноваження на розпорядження бюджетними коштами.

Із наведеного можна зробити висновок, що судова практика щодо визначення поняття адміністративного договору є неоднозначною. Проте можна узагальнити, що через такий договір суб'єкт владних повноважень реалізовує свої владні функції і повноваження, його метою є публічний інтерес, а відносини регулюються адміністративним законодавством, у тому числі бюджетним.

На нашу думку, при визначенні поняття адміністративного договору слід виходити із законодавчо визначеного поняття цього договору, хоча спершу необхідно взагалі визначити поняття адміністративного договору, яким є, на наш погляд, лише різновид публічних договорів, якщо за основу брати сферу виникнення таких договорів. Вважаємо, що публічним договором є договір, який виник у сфері публічних відносин для забезпечення як суспільних,

так і індивідуальних потреб, а вже з публічних договорів необхідно виокремити адміністративний договір, але в розумінні КАС України, як нами зазначалося раніше, за суб'єктом та предметним складом цього договору.

Р. О. Куйбіда пропонує обрати інший спосіб вирішення проблеми – обрати французький варіант, за яким майже всі договори, що укладаються органами публічної адміністрації в процесі її функціонування, із незначними винятками, вважаються адміністративними [6]. Найбільш поширеними адміністративними договорами у Франції є договори про державні закупівлі. Від цивільних (комерційних) договорів їх відрізняє особлива конкурсна процедура обрання контрагента – відсутність вільного вибору, а також спрямованість на задоволення публічних, а не особистих (комерційних) інтересів. Наведені критерії можуть бути підказкою і для українського законодавця.

Натомість експерт Європейського Союзу, суддя Адміністративного суду м. Гренобль К. Соньо під час зустрічі у Вищому адміністративному суді України називає такі види адміністративних договорів:

- 1) публічні угоди: контракти для забезпечення потреб суб'єктів владних повноважень (адміністративні контракти);
- 2) делегування повноважень;
- 3) концесія державного майна.

З наведеного випливає, що у Франції існує декілька видів адміністративних договорів, основною ознакою яких є те, що стороною в таких договорах є суб'єкт владних повноважень. Водночас К. Соньо зазначає, що цивільними є договори, за якими суб'єкт владних повноважень орендує у приватних осіб майно. Отже, на наш погляд, важливим у розмежуванні адміністративного та цивільного договору є те, яке майно є об'єктом договору оренди: якщо державне, то договір є адміністративним, якщо приватне – то цивільним.

З викладеного можна зробити такі **висновки**.

1. Для визначення поняття адміністративного договору, на наш погляд, як ключової необхідно дотримуватися наукової позиції В. С. Стефанюка про те, що адміністративний договір – це договір, побудований на публічно-правових нормах, який регулює добровільне узгодження волі двох (або більше) суб'єктів права, одним з яких є суб'єкт управління, про встановлення (припинення, зміну) взаємних адміністративних правовідносин [7]. До них слід віднести, в тому числі, й договори, спрямовані на реалізацію владних управлінських функцій, делегування повноважень, контракти для забезпечення

діяльності суб'єктів владних повноважень та оренду державного майна.

2. При визначенні поняття адміністративного договору слід виходити із законодавчо визначеного поняття такого договору (п. 14 ст. 3 КАС України), попередньо визначивши поняття адміністративного договору, яким, на наш погляд, є лише різновид публічних договорів, якщо за основу брати сферу виникнення таких договорів. Вважаємо, що публічним договором є договір, який виник у сфері публічних відносин з метою забезпечення як суспільних, так і індивідуальних потреб. Із поняття публічних договорів необхідно виводити поняття адміністративного договору, котрим є публічний договір, в якому стороною є суб'єкт владних повноважень. Після цього необхідно виокремити з таких адміністративних договорів у розумінні КАС України, як зазначалося, за суб'єктом та предметним складом указанного договору, тобто відповідно до визначення, закріпленого в КАС України.

Отже, адміністративним договором у розумінні КАС України як різновидом публічного договору є добровільна угода двох і більше сторін, одна з яких є суб'єктом владних повноважень, за якою, з метою реалізації владних управлінських функцій цього суб'єкта владних повноважень, останній передає іншій стороні (суб'єкту владних повноважень або приватній особі) свої права та обов'язки.

3. Згода в адміністративному договорі складається з двох волевиявлень: пропозиції та прийняття. Договір – це узгодження волі двох або більше суб'єктів, спрямованих на той чи інший правовий результат.

У рамках згоди суб'єкти договору вільні у своєму волевиявленні. При цьому договірна свобода має і негативний, і позитивний бік. З негативного боку, свобода договору передбачає, що проти своєї волі ніхто не зобов'язаний вступати в договірні відносини, а суб'єкт права не може примусити іншого суб'єкта до укладення договору, тому що це буде вже не договором, а примусом. З позитивного боку, це означає вільне визначення умов договору, а в широкому розумінні – укладення договорів будь-якого змісту. Однак свободу договору (будь-якого) не треба абсолютизувати. Це не свавілля сторін або однієї з них: у принципі свобода договору не може бути безмежною, вона існує і реалізується лише в рамках можливого та дозволеного. При цьому об'єктивно існує як внутрішнє, так і зовнішнє обмеження договірної свободи. Зовнішнє обмеження договірної свободи полягає в тому, що сама регуля-

тивна сутність права детермінує виокремлення критеріїв волевиявлення. Наприклад, критерії договірної свободи встановлюються державою та законодавчими й іншими актами, що регламентують договірні відносини суб'єктів права (в тому числі й самої держави) у вигляді загальних вимог до змісту та оформлення договорів, порядку їх укладення тощо [8]. З цього випливає, що будь-який договір законодавчо врегульований, більшою чи меншою мірою, але це підтверджує те, що в будь-якому договорі – цивільному чи адміністративному – існує обмеження свободи договору.

Адміністративному договору повинна бути властива воля або волевиявлення фізичної чи юридичної особи, яка є однією зі сторін договору. Щодо суб'єкта владних повноважень, то його воля на укладення адміністративного договору може бути обмеженою і більш вноормованою, оскільки в окремих випадках укладення адміністративного договору є обов'язковим.

4. Публічний інтерес сторін на укладення адміністративного договору може бути лише факультативною ознакою тому що інша сторона (фізична чи юридична особа) можуть мати зовсім інший інтерес на укладення договору, наприклад отримання доходу за виконання функцій суб'єкта владних повноважень тощо.

5. До адміністративних договорів також належать договори, які мають нормативний характер. Так, 8 червня 1995 р. Верховна Рада та Президент України уклали Конституційний договір про основні засади організації та функціонування державної влади та місцевого самоврядування. 6 вересня 1999 р. між Кабінетом Міністрів України і Конфедерацією роботодавців та профспілковими об'єднаннями України було укладено генеральну угоду на 1999–2000 роки. Отже, різновидом адміністративних договорів можуть бути договори, в яких однією зі сторін є суб'єкт владних повноважень і які спрямовані на виконання повноважень цього суб'єкта, але мають нормативний характер.

6. Сьогодні питання визначення поняття адміністративного договору без застосування аналітичного та наукового підходу вирішити неможливо. На наш погляд, поняття, яке містить КАС України, не охоплює всієї сукупності адміністративних договорів, у тому числі навіть тих, які на сьогодні віднесли до своєї юрисдикції адміністративні суди шляхом застосування судової практики.

На наш погляд, адміністративний договір – це договір, побудований на публічно-правових нормах, який регулює добровільне узгодження волі двох (або більше) суб'єктів права, одним із

яких є суб'єкт владних повноважень, про встановлення (припинення, зміну) взаємних прав, обов'язків та відповідальності, у тому числі договори, спрямовані на реалізацію владних управлінських функцій, делегування повноважень, контракти з використанням бюджетних коштів на забезпечення діяльності суб'єктів владних повноважень та договори про оренду державного майна.

Наведене визначення необхідно закріпити законодавчо шляхом внесення змін до КАС України, зокрема викласти в новій редакції п. 14 ст. 3 КАС України. Таким чином, в Україні буде розроблено національне визначення адміністративного договору, що вирішить проблему чіткого розмежування судових юрисдикцій, удосконалив та спростить принцип доступності до належного судового захисту.

Список використаної літератури

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення підсудності справ з питань приватизації та з корпоративних спорів : закон України від 15 груд. 2006 р. № 483-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 9. – Ст. 77.
2. Постанова Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України від 10 жовт. 2006 р. № 285735 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/285735>.
3. Самсін І. Л. Адміністративний акт та адміністративний договір. Їх класифікація та види / І. Л. Самсін // Адміністративне судочинство України : підручник / О. М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О. Н. Панченко, В. Б. Авер'янов [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Пасенюка. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – С. 598–611.
4. Советское гражданское право / под общ. ред. В. Ф. Маслова и А. А. Пушкина. – Киев : Высш. шк., 1983. – 463 с.
5. Завальна Ж. Адміністративні відносини, що можуть підпадати під договірне регулювання / Ж. Завальна // Юридична Україна. – 2009. – № 7. – С. 45–49.
6. Куйбіда Р. О. Межі адміністративної юрисдикції: спірні питання / Р. О. Куйбіда // Юридичний вісник України. – 2007. – № 25 (624).
7. Стефанюк В. С. Судовий адміністративний процес / В. С. Стефанюк. – Х. : Консум, 2003. – 473 с.
8. Афанасьев К. К. Адміністративні договори: реалії та перспективи. – Луганськ : РВВ ЛАВС, 2004. – 320 с.

Надійшла до редколегії 11.03.2012

СМОКОВИЧ М. И. АДМИНИСТРАТИВНЫЙ ДОГОВОР: ПРИНУЖДЕНИЕ ИЛИ ВОЛЕИЗЪЯВЛЕНИЕ

Дано определение понятия административного договора. По результатам исследования предложены возможные пути решения проблем разграничения юрисдикций, в которых должны рассматриваться соответствующие споры.

SMOKOVYCH M. ADMINISTRATIVE AGREEMENT: COMPULSION OR DECLARATION OF WILL

Definition of concept of the administrative agreement is given. By results of research possible solutions of problems of differentiation of jurisdictions in which the corresponding disputes should be considered are offered.

УДК 347.714-051(477)

А. В. СОЛОНАР,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРАТОРА В СИСТЕМІ РЕЄСТРАЦІЙНИХ ОРГАНІВ

На основі норм діючого законодавства та розробок науковців визначено місце державного реєстратора в системі реєстраційних органів. Згідно з чинною законодавчою базою окреслено основні напрями діяльності даних органів, які стосуються сфери державної реєстрації та державного реєстратора.

Розуміння системи державних органів, уповноважених на виконання владних дій у сфері державної реєстрації, походить із глибинного

трактування сутності самих органів, які є невід'ємною складовою частиною держави. На сьогодні не приділяється належної уваги як